

Gevale Kalesi Kazılarında Bulunan Seramik Kandiller

Hasan Hüseyin ÖZDENİZ

Uzman Sanat Tarihiçi, Konya, Türkiye, hasanhuseyinozdeniz@gmail.com (Sorumlu Yazar/Corresponding Author)

Ahmet ÇAYCI

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü,
Konya, Türkiye, ahmetcayci@gmail.com

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 15.10.2022

Kabul: 14.12.2022

Yayın: 31.12.2022

Anahtar Kelimeler:

Sanat Tarihi,
Gevale Kalesi,
Selçuklu,
Seramik,
Kandil.

Konya'nın batısında Sarayköy sınırları içerisinde kalan Gevale Kalesi tarih boyunca önemli bir savunma yapısı olarak kullanılmıştır. Zamanla büyük bir bölümü savaşlar, kuşatmalar ve ardından definciler tarafından tahrip edilmiştir. Metruk hale gelmiş olan kalenin, yalnız temel kalıntıları günümüze ulaşabilmiştir. 2013 yılından günümüze kadar devam eden kazılarda kaleye ait surlar, burç kalıntıları ile müştemilatına ait çeşitli mekânlara ve çok sayıda sarnıç gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu kapsamda dönemin tarihine, kültürüne ve sanatına ışık tutacak taşınabilir nitelikte malzemeler de bulunmuştur. Pişmiş topraktan yapılmış farklı tiplerdeki kandiller kalede bulunmuş taşınabilir malzemelerden biridir. Kandiller kendi içlerinde form, yapım ve süsleme tekniği açısından incelenerek tetkik edilmiştir. 2013 ve 2021 yılları arasında kazılarda bulunmuş yedi kandil 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Dönemin aydınlatma araçları olan kandiller farklı form ve boyutlarda üretilmiş olmaları bize elde edilmek istenen ışık düzeyini göstermesi açısından da önemlidir. Geçmişte önemli aydınlatma aracı olan kandiller aydınlatma araçlarının gelişim göstermesi ile birlikte günümüze doğru önemini kaybederek gelmiştir.

Ceramic Oil Lamps Found In Gevale Castle Excavations

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 15.10.2022

Accepted: 14.12.2022

Published: 31.12.2022

Keywords:

Art History,
Gevale Castle,
Seljuk,
Ceramics,
Oil Lamps.

Gevale Castle, located within the borders of Saray Village in the west of Konya, has been used as an important defense structure throughout history. Over time, most of it was destroyed by wars, sieges and then by treasure hunters. Only the foundation remains of the castle, which has become derelict, have survived to the present day. During the excavations that have continued since 2013, the walls of the castle, the ruins of the bastions, various places belonging to its outbuildings and many cisterns were unearthed. In this context, portable materials were found to shed light on the history, culture and art of the period. Different types of oil lamps made of terracotta are one of the portable materials found in the castle. Oil lamps were examined in terms of form, construction and decoration techniques. Seven oil lamps excavated between 2013 and 2021 are dated to the 13th century. The fact that oil lamps, which are the lighting tools of the period, were produced in different forms and sizes is also important in terms of showing us the level of light desired to be achieved.

Atıf/Citation: Özdeniz, Hasan Hüseyin – Çaycı, Ahmet. "Gevale Kalesi Kazılarında Bulunan Seramik Kandiller". *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA)* 7(Aralık 2022), 117-131. <https://doi.org/10.47702/sema.2022.26>

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Tarihi süreçte insanlar birçok farklı aydınlatma araçları geliştirmiştir. Bu aydınlatma unsurları, özellikle teknolojinin gelişmesi ile birlikte çok daha kullanışlı ve farklı türlere dönüşmüştür. Çağlar boyunca insanlar karanlıktan kurtulmak ve özellikle geceleri aydınlığı yakalamak için pek çok yöntem denemiştir. Bu yöntem şüphesiz, ilk aşamada, ateş ile başladı. Başta silah üretimi olmak üzere medeniyetin gelişmesinde etkili olan ateş, aynı zamanda ısınma ile aydınlatma imkânı da sağladı. Bu durum binlerce yıl sürdü ve medeniyetin gelişimine önemli katkı sundu. Güneş ışığının olmadığı durumlarda yapay ışığa ihtiyaç duyulmuş ve bu ihtiyaç farklı ışık kaynaklarının devreye girmesine neden olmuştur. Geçmişten günümüze aydınlatma araçları ele alındığı zaman, bu konuda değişik aydınlatma araç gereçleri karşımıza çıkmaktadır. Meşale, Kandil, Mum, Yağ ve Gaz lambası kullanılan aydınlatma araçlarıdır. Aydınlatma araçları da ihtiyaçlar doğrultusunda gelişim göstermiştir. Günümüzde ise halen aydınlatma araçlarında ateş kullanılmaya devam edilse de, gelişen teknoloji ile birlikte, aydınlatma sistemlerinde farklı çözüm unsurlarını zaruret haline getirmiştir.

Bu çalışmada Selçuklu döneminde kullanılmış yedi kandil örneği incelenecektir. Kandillerin formları, türleri, yapım ve süsleme teknikleri ele alınarak benzer örnekler ile kıyaslanarak tarihlendirilmeye gidilecektir. Bütün bunların yapılabilmesi için sadece Gevale Kalesi örnekleriyle meseleyi sınırlandırmadan dönemin diğer numuneleriyle yapılacak kıyaslama ve analogik değerlendirmelerle mesele vuzuha kavuşturulmuş olacaktır. Bu hususta literatürde çok fazla çalışma bulunmamakta birlikte, bu ve benzeri çalışmalar sayesinde beşeriyetin aydınlanma ve aydınlatma geçmişi ortaya konulmuş olacaktır.

1. Gevale Kalesi'nin Kısa Tarihçesi

Konya'nın batısında şehir merkezine 10 km uzaklıkta bulunan Gevale Kalesi, Sarayköy Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. 1675 m yüksekliğindeki sönmüş volkanik bir dağ üzerinde bulunan kale, başta Konya şehri olmak üzere bu şehre bağlanan yollar ve vadileri kontrol eder durumdadır.

Stratejik konumu nedeniyle kaleye sahip olan Konya'ya hâkim olmuş, şehre yapılan ilk saldırılar öncelikle buradan karşılanır olmuştur. Şehir savunması iç kale ve dış kalenin yanı sıra Gevale Kalesi'nden de savunulmaya çalışılmıştır.¹

Gevale Kalesi ismini İ. Hakkı Konyalıya göre daima dağ zirvelerine ve tepelere mabetleri yapılan Frig tanrıçası olan Cybele'den almıştır. Frig döneminde Cybele için kutsal sayılan dağ zirveleri, yüksek tepeler ve ormanlık alanlar tercih edilmiş olup Gevale Kalesi de bunlardan biridir. Cybele ismi zaman içinde farklı okumalar ve yazımlar ile Sibebe, Kübebe, Kivebe ve son olarak Gevale olarak kullanılmıştır.²

Selçuklu Döneminde Gevale Kalesi'nin sıklıkla kullanıldığını, zaman zaman önemli kararların da burada verildiğini dönemin kaynaklardan öğrenebilmekteyiz Alaeddin Keykubat kalede elçileri kabul etmiş, devrin tutsakları burada tutulmuştur. Devrin ilim adamı ve ordu komutanı Kemaleddin Kamyar, Gevale Kalesi'nde şehit edilmiştir.³ Bütün bu gelişmeler kalenin Ortaçağ boyunca ne kadar işlevsel olduğunu destekleyen ayrıntılar olarak düşünülebilir.

¹ Zeki Atçeken, *Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998), 311.

² İ. Hakkı Konyalı, *Abide ve Kitabeleriyle Konya Tarihi* (Konya: Memleket Gazetesi Yayınları, 2007), 122-123.

³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâ'iyefi'l-Umûri'l-Alâ'iy* (Selçuknâme), çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014), 462, 630.

Gevale Kalesi Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı döneminde stratejik konumunu tarih boyunca sürdürmüştür. Kaleye sığınan yöneticiler her türlü iç ve dış tehlikelere karşı koyma imkânı bulmuşlardır. Fatih Sultan Mehmet, Karamanoğulları meselesine son vermek için mücadele etmiş kaleyi büyük ölçüde yıktırması ve ardından Konya'ya hâkim olabildiği için Fatih Sultan Mehmet yüksek ve korunaklı olan Gevale Kalesi'ni almakta zorlandığı için yıktırmasıdır. Konya iç kalesinin tamirinin yapılması ile bu kalenin de onarımının pahalya mal olacağı ve Karamanoğulları Beyliği tehlikesi bertaraf edildiği için Gevale Kalesi'nin onarımına ihtiyaç kalmamıştır.

Osmanlılar zamanında Gevale Kalesi dönemin belgelerinden de anlaşılacağı gibi farklı işlevlere ev sahipliği yapmıştır. Kalenin yüksekten olmasından dolayı Ramazan ayında hilalin net görülebileceği bir noktadır. Buradan hilalin tespiti yapılarak Ramazan ayı ve bayramın başlatılmasına karar verilmiştir.⁵ Bu ayrıntılardan da görüleceği üzere kale aynı zamanda gözlem mekânı olarak da kullanılmıştır.

Gevale Kalesi Demir Çağı, Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Döneminde kullanılmış olup 2013 yılından itibaren yapılan kazılar da bunu destekleyen verilere ulaşılmıştır. Kalede devam eden kazılar ile mimari kalıntılar,⁶ kaya oyma mekânlar,⁷ seramik,⁸ sikke,⁹ ok ucu,¹⁰ cam bilezikler,¹¹ alçı, taş güllerin¹² yanı sıra farklı küçük buluntulara da rastlanmıştır. Seramik kategorisinde çok sayıda kap-kacak buluntusu yanında bu araştırmaya esas teşkil eden kandil buluntuları da yer almaktadır. İnsanın aydınlanma ihtiyacının önemli bir parametresi durumundaki bu kandillerin teknik ve estetik ayrıntıları incelenerek bilim tarihine katkıları ortaya konulacaktır.

2. Tarihsel Süreç İçinde Aydınlatmada Kullanılan Kandillerin Ortaya Çıkışı

Kandil, Latince “aydınlatici, mum, lamba” anlamındaki “candela” kelimesinden Arapça'daki “Kındil” kelimesine dönüşümüyle Türkçeye intikal etmiş şeklidir. Selçuklular ile Osmanlıların daha çok Farsça çerağ, Arapların ise sirac ve misbah kelimelerini kullandıkları görülür.¹³

Kandil kullanımı Erken Paleolitik Çağ'a kadar indiği düşünülmektedir. Bu dönemin kandilleri taştan yapılmıştır. MÖ 8000-6000'lerde deniz kabuklarının helezon biçiminde olması kandil olarak kullanımına olanak sağlamıştır.¹⁴

⁴ Hasan Özönder, *Dünden Bugüne Konya* (Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2005), 102.

⁵ Barış Sarıköse, *Sille Bin Yıllık Birliktelik, Tarihçesi ve Sosyo-Ekonomik Yapısı* (Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları 2009), 22-23.

⁶ Ahmet Çaycı-Zekeriya Şimşir, “Gevale Kalesi 2013-2014 Kazı Buluntuları”, *Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 37. Kazı Sonuçları Toplantısı*, ed. Adil Özme (Erzurum: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2015) 3 /540-544.

⁷ Sercan Yayla, *Takkeli Dağda Bulunan Kaya Mezarları* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, 2018).

⁸ Hasan Hüseyin Özdeniz, *Gevale Kalesi Kazılarında Bulunan Ortaçağ Seramikleri* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, 2019); Hasan Hüseyin Özdeniz-Zekeriya Şimşir, “Gevale Kalesi Kazılarında Ortaya Çıkarılan Seramiklerde Kap Formları”, *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA)* 5 (2020), 59-76.

⁹ Gülüstan Ermiş, *Gevale Kalesi Kazılarında Bulunan İslami Dönem Sikkeleri* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, Konya, 2019).

¹⁰ Erkan Aygör, “Konya Gevale Kalesi Kazılarında Bulunan Ok Uçlarının Değerlendirilmesi”, *MASROP E-Dergi* 11/16 (Nisan 2017), 7-24.

¹¹ Ahmet Yavuzylmaz, “Gevale Kalesi Cam Bilezik Buluntuları”, *20. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, ed. Ela Taş (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2016), 1/49.

¹² Ahmet Şen, “Konya Gevale Kalesi Kazılarında Bulunan Taş Güller”, *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA)* 4 (2019), 189-224.

¹³ Nebi Bozkurt, “Kandil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/ 299.

Akdeniz'e kıyısı olan topraklarda en çok kullanılan kandil yakıtı zeytinyağı olmuştur. Ancak zeytinyağının az bulunduğu bölgelerde susam yağı veya hayvan yağları da kullanılmıştır. Parfüm içeren yağlar ise seçkinler ve kutsal amaçlar için kullanılmıştır. Kandillerin fitilleri keten, kenevir, halat kitiği ve pamuk gibi bitkisel materyaller ile örülmüş veya bükülmüş olarak hazırlanarak fitil yapılmıştır. Kandil içine konulan yağın sızdirmasını önlemek amacıyla kandil içi ve dış yüzü astarlanmış veya sırlanmıştır.¹⁵

Antik çağdan itibaren meşaleler ve kandiller evlerin, sokakların, ticarethanelerin, kamu yapılarının, eğlence mekânlarının ve en önemlisi de tapınakların aydınlatılmasında kullanılmıştır. Antik çağda ve İslamiyet öncesinde mezar odalarında kandil adaklar mezar içerisine yerleştirilmiş ve ölümden sonraki hayata inanma ile ilişkilendirilmiştir.¹⁶

Antik dönemde önemli bir yer tutan kandiller Roma döneminde de biçimsel çeşitlilik göstermiştir. Hayvan, ayak, kol, kayık gibi farklı biçimlerde yapılan kandiller ilginçtir ve adak olarak düşünülmektedir. Aynı zamanda Roma döneminde kalıp tekniğiyle yapılan bezemeler, insan ve hayvan figürleri, mitolojik, erotik sahneler, bitkisel, geometrik bezemeler ve yazıtlar bulunabilmektedir. Hristiyanlıkla birlikte kiliselerde liturjik eşya olarak kullanılmıştır. Selçuklu döneminde asma kandiller ile birlikte yere yerleştirilen şamdan uygulamaları görülmeye başlanmıştır.

Osmanlı döneminde de yapılarda, özellikle camilerde yüksek halka dipli, armudi gövdeli, ağza doğru genişleyen uzun boyunlu veya gövdeden asmalı kandiller ve yere konulan büyük boyutlu numuneler kullanılmıştır.¹⁷ Günlük yaşamda kullanılan pişmiş toprak ve madenden yapılan kandillerin yanı sıra İslam sanatında, özellikle tunç, pirinç, gümüş ya da tombaktan (altın yaldızlı bakır) yapılmış, ajur süslemeli aydınlatma örnekleri bulunmaktadır.¹⁸

Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu dönemine ait seramik kandiller dairesel tabanlı kaide üzerine oturan hazne ve fitil deliği veya fitil yatağı bulunan tek kulplu olup, tek renk sır ile sırlanmıştır.¹⁹ Bunların dışında farklı gövdeye sahip ve birden fazla fitil deliği, yuvası veya yatağı bulunan örnekler de bulunmaktadır. Fitiller üzerine yerleştirilen tekstil unsurları sayesinde aydınlatma gerçekleştirilmiştir. Gövde ve fitil kısmındaki yağ miktarı sürekli dolu tutularak aydınlanma temin edilmiş olmalıdır. Bu sebeple yağ miktarının mütemediyen dikkat edilmesinin gerekliliği ortaya çıkmış olmalıdır.

Kandiller her ne kadar farklı tiplerde üretilseler de ilk etapta basit ve kaba formlarda yapılmışlar ve elle şekillendirilmiştir. İlerleyen süreç içerisinde kandillerin gövdeleri çarkta üretilmiş ve gövde üzerine kulp ve fitil deliği/fitil yatağı aplike edilmiştir. Çarkta üretimin yanı sıra kalıp tekniği ile üretilen kandiller sayesinde üretim süreci hızlanmıştır.²⁰ Şimdi Gevale Kalesi kazılarında ortaya çıkartılan kandil örneklerini incelemeye geçebiliriz.

¹⁴ Sedef Çökay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları* (İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 2000), 8-9.

¹⁵ Deirdre Grace Barrett, *The Ceramic Oil Lamp as an Indicator of Cultural Change within Nabataean Society in Petra and its Environs circa CE 106* (USA: 2008), 54.

¹⁶ D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum* (London, 1975), 9.

¹⁷ M. Soysal, "Kandil", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (İstanbul: Yem Yayınları, 1997), 2 /940-941.

¹⁸ "Kandil" *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi* (İstanbul: İnterpress Basın ve Yayıncılık, 1986), 12 / 6302.

¹⁹ Razan Aykaç, *Konya Karatay Müzesindeki Anadolu Selçuklu Dönemi Seramik Kandiller* (Konya: Palet Yayınları, 2017), 18.

²⁰ Razan Aykaç, *Türkiye Müzelerindeki İslami Dönem Seramik Kandiller* (İstanbul: Ege Yayınları, 2021), 32.

3. Katalog

Katalog No: 1

Müze Envanter No: Konya Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi, 3975

Çizim No: 1-2

Fotoğraf No: 1-2

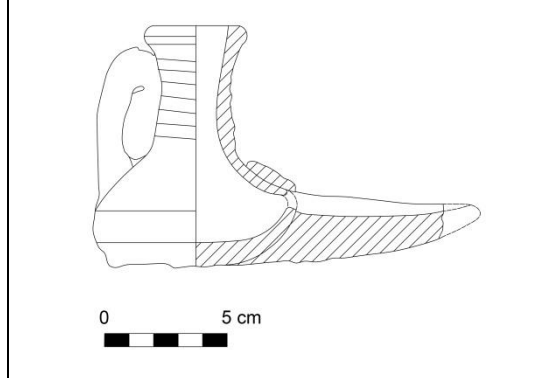
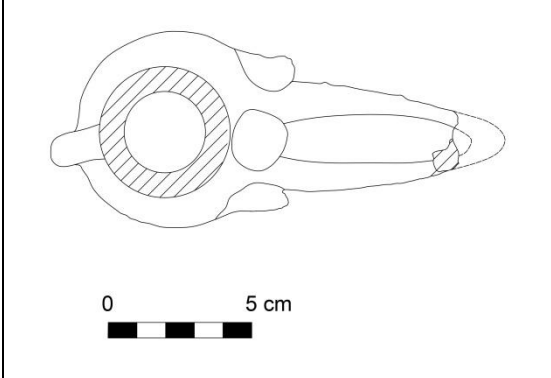
Ölçüleri: Uzunluk 13.6, genişlik 6.9 cm, yükseklik 8.5 cm

Form ve Türü: Basık elipsoit gövdeli, tek kulplu

Yapım ve Süsleme Tekniği: Gövdesi çarkta yapılmış, fitil yatağı ve kulp elle şekillendirilmiştir. Bezemesiz olup tek renk sırlıdır.

Tanım: Krem renkli pişmiş topraktan yapılmış kandilin iç ve dış yüzeyi astarlı olup, koyu yeşil sırlıdır. Taban kısmı sırsız düz dipli basık elips gövdeli, yivli silindirik uzun boyunlu, yuvarlak ağızlı, ağzı kalın profilli ve tek kulpludur.

Kandilin haznesinden dışa doğru uzatılmış fitil yatağı bulunmaktadır. Fitil yatağı başlangıç noktasının ortasında yuvarlak, kenarlarına ise üçgen formda kabartmalar yapılmıştır. Boyundan gövdeye bağlanan kulp tek parça olarak applike edilmiş kulp içi dolu spiral şeklinde kıvrılmıştır. Fitil yatağı ucu kırık ve eksiktir. Fitil yatağında yanık izleri takip edilmektedir. Kandil üzerindeki sırlarda dökülmeler görülmektedir. Form ve malzeme özelliklerinden hareketle 13. yüzyıla tarihlenmektedir.

	
<p>Fotoğraf: 1</p>	<p>Fotoğraf: 2</p>
	
<p>Çizim: 1</p>	<p>Çizim: 2</p>

Katalog No: 2

Müze Envanter No: Konya Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi, 3976

Çizim No: 3-4

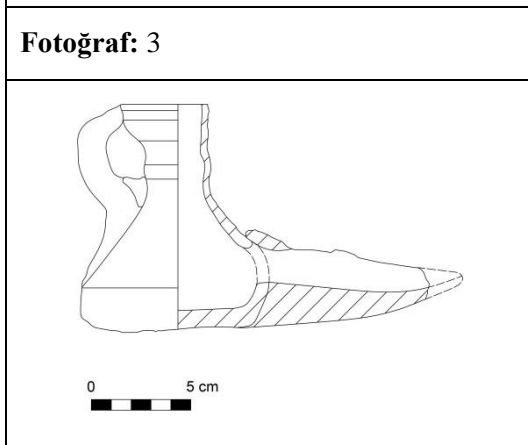
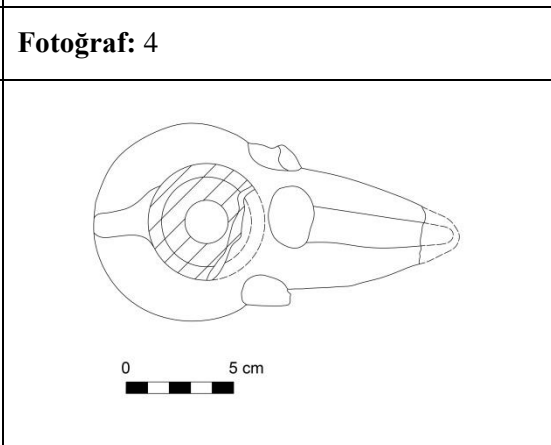
Fotoğraf No: 3-4

Ölçüleri: Uzunluk 15, genişlik 9, yükseklik 9.6 cm

Form ve Türü: Basık elips gövdeli, tek kulplu

Yapım ve Süsleme Tekniği: Gövdesi çarkta yapılmış, fitil yatağı ve kulplu elle şekillendirilmiştir. Bezemesiz olup tek renk sırlıdır.

Tanım: Krem renkli pişmiş topraktan yapılmış kandilin iç ve dış yüzeyi astarlı olup koyu yeşil sırlıdır. Taban kısmı sırsız, düz dipli, basık elips gövdeli, silindirik uzun boyunluk olup ağzı geniş gövdeye doğru daralmaktadır. Yuvarlak ağızlıdır. Tek kulplu spiral kulplu boyundan gövdeye bağlanmakta gövde ile boyun arası boştur. Kandil haznesinden dışa doğru uzatılmış fitil yatağı bulunmaktadır. Fitil yatağı başlangıç noktasının ortasında yuvarlak aplik bulunurken fitil yatağı ucu eksiktir. Fitil yatağında yanık izleri görülmektedir. Kandil üzerindeki sırlarda dökülmeler mevcuttur. 13. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

	
Fotoğraf: 3	Fotoğraf: 4
	
Çizim: 3	Çizim: 4

Katalog No: 3

Müze Envanter No: Konya Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi, 4079

Çizim No: 5-6

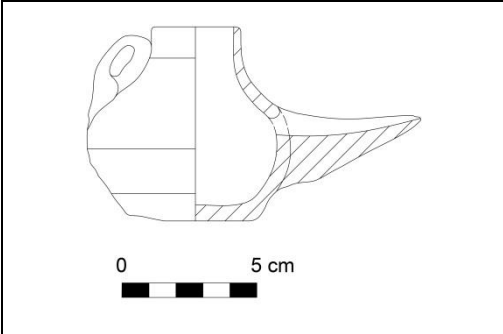
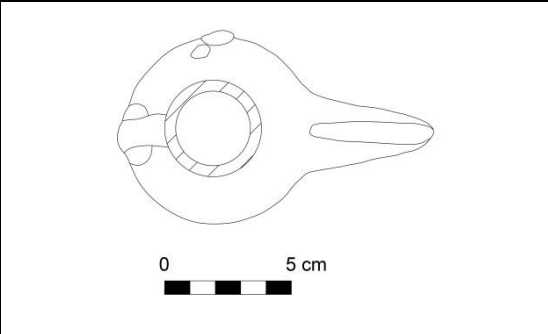
Fotoğraf No: 5-6

Ölçüleri: Uzunluk 11, genişlik 7.1, yükseklik 6.2 cm

Form ve Türü: Basık küre gövdeli, tek kulplu

Yapım ve Süsleme Tekniği: Gövdesi çarkta yapılmış, fitil yatağı ve kulp elle şekillendirilmiştir. Bezemesiz olup, tek renk sırlıdır.

Tanım: Açık kırmızı renkli pişmiş topraktan yapılmış kandilin iç ve dış yüzeyi astarlanarak koyu yeşil renkle sırlanmıştır. Düz dipli, basık küre gövdenin yarısı sırsızdır. Silindirik kısa boyun ağza doğru daralmakta olup, tek kulpludur. Ağızdan bağlanan kulp tek parça olarak applike edilmiş içi dolu olarak spiral şeklinde kıvrılmıştır. Fitil yatağında yanık izleri, yüzeyinde aşınmalar ve sırlarında dökülmeler görülür. Fitil yatağı kandil tabanından azda olsa yüksek tutularak sivrice yapılmıştır. 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

	
Fotoğraf: 5	Fotoğraf: 6
	
Çizim: 5	Çizim: 6

Katalog No: 4

Müze Envanter No: Konya Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi, 4080

Çizim No: 7-8

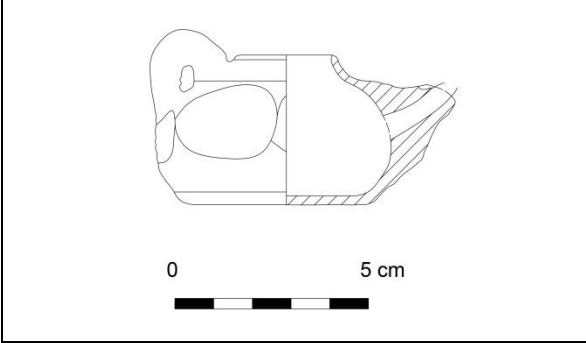
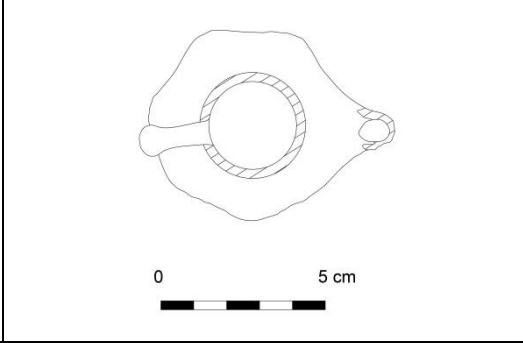
Fotoğraf No: 7-8

Ölçüleri: Uzunluk 7, genişlik 5.5, yükseklik 3.5 cm

Form ve Türü: Çokgen prizma gövdeli, tek kulplu

Yapım ve Süsleme Tekniği: Çarkta şekillendirilmiş, gövde elle biçimlendirilmiştir. Fitol deliği ve kulp yine elle şekillendirilmiştir.

Tanım: Beyaz renkli pişmiş topraktan yapılmış olan kandilin iç ve dış yüzeyi astarlanarak turkuaz renkte sırlanmıştır. Gövdenin yarısı ve tabanı sırsızdır. Düz dipli, silindirik kısa boyunlu, yuvarlak ağızlı ve tek kulpludur. Kandilin gövdesi birbirine eş altıgenlere bölünerek yan yüzeylerde çokgen form oluşturulmuştur. Ağızdan gövdeye bağlanan kulp tek parça olarak applike edilmiş ve halka gibi spiral şeklinde kıvrılmıştır. Kulp, kandil ağzından yüksek tutulmuştur. Sırlarında yer yer dökülmeler vardır. Fitol deliği haznededen dışa uzatılmış olup, ucu kırıktır. 13. yüzyıla tarihlenmektedir.

	
Fotoğraf: 7	Fotoğraf: 8
	
Çizim: 7	Çizim: 8

Katalog No: 5

Müze Envanter No: Konya Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi, 4078

Çizim No: 9-10

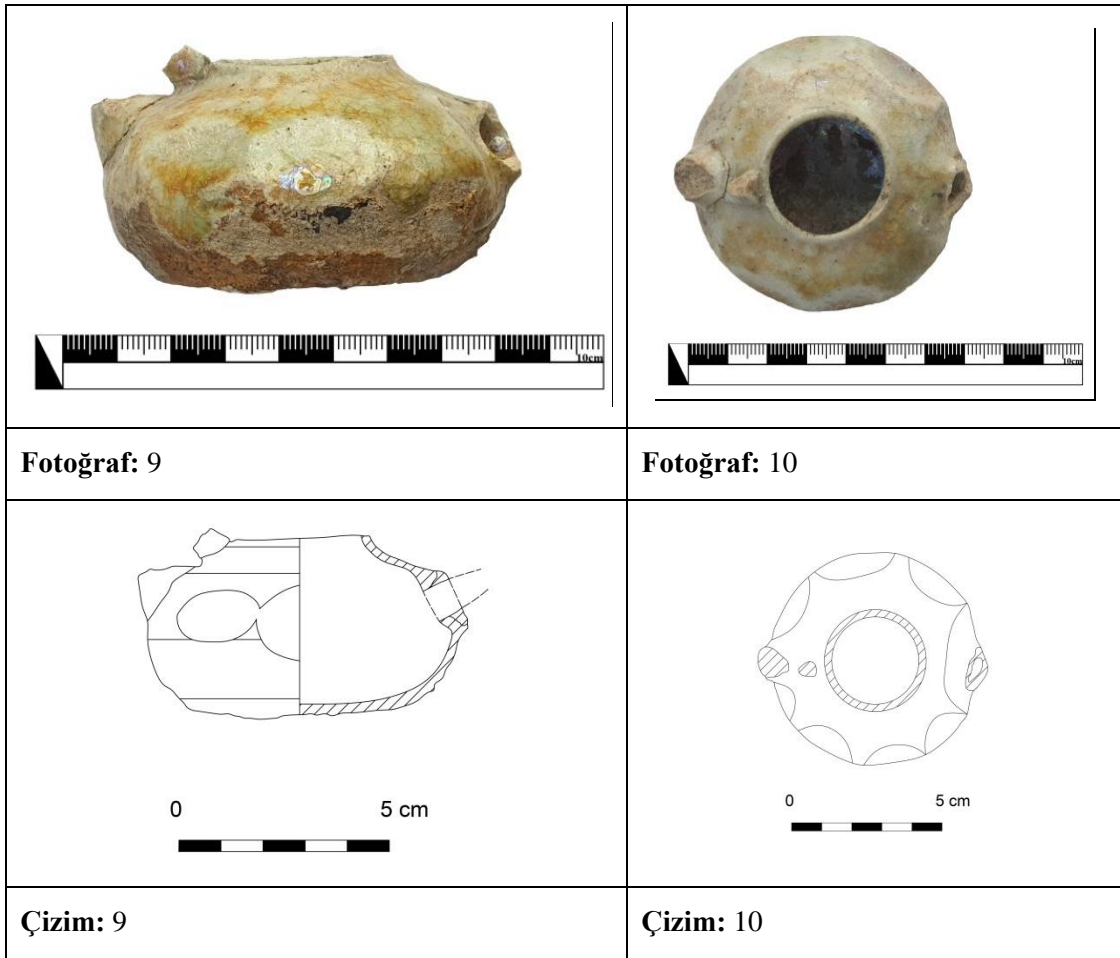
Fotoğraf No: 9-10

Ölçüleri: Genişlik 5.6, yükseklik 3.5 cm

Form ve Türü: Çokgen gövdeli, tek kulplu

Yapım ve Süsleme Tekniği: Çarkta şekillendirilmiş, gövde elle biçimlendirilmiştir. Fitol deliği ve kulpu elle şekillendirilmiştir.

Tanım: Beyaz renkli pişmiş topraktan yapılmış kandilin iç ve dış yüzeyi astarlanarak şeffaf renksiz sırla sırlanmıştır. Gövdenin yarısı tabana doğru tabanla birlikte sırsızdır. Düz dipli, silindirik kısa boyunlu, yuvarlak ağızlı ve tek kulpludur. Kulpu kırıktır. Kandilin gövdesi birbirine eşit altıgenlere bölünerek yan yüzeylerde çokgen form oluşturulmuştur. Fitol deliği hazneden dışa doğru uzatılmış ve gövde başlangıcından itibaren kırıktır. Sırlarında yer yer dökülmeler görülmektedir. Nispeten farklı bir form ortaya koyan bu kandili de 13. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Katalog No: 6

Müze Envanter No: Konya Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi, Etütlük

Çizim No: 11-12

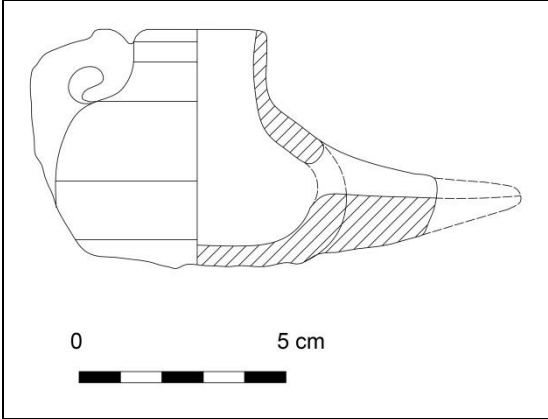
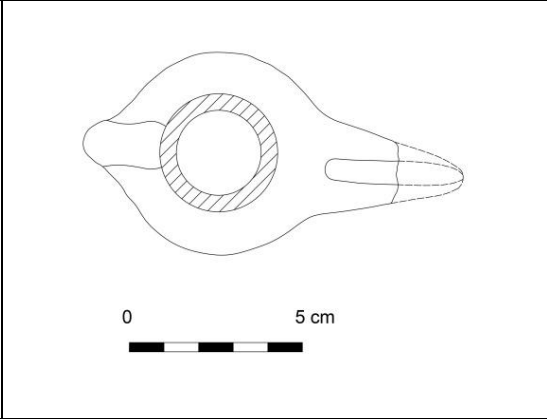
Fotoğraf No: 11-12

Ölçüleri: Uzunluk 8.3, genişlik 5.8, yükseklik 4.6 cm

Form ve Türü: Basık küre gövdeli, tek kulplu

Yapım ve Süsleme Tekniği: Gövdesi çarkta yapılmış, fitil yatağı ve kulp elle şekillendirilmiştir. Bezemesiz olup tek renk sırlıdır.

Tanım: Krem renkli pişmiş topraktan yapılmış kandilin iç ve dış yüzeyi astarlanarak yeşil renkte sırlanmıştır. Düz dipli, basık küre gövdenin tamamı sırlıdır. Silindirik kısa boyunlu, boyun ağza doğru daralmakta ve tek kulpludur. Ağızdan bağlanan kulp tek parça olarak applike edilmiş içi dolu olarak spiral şeklinde kıvrılmıştır. Fitol yatağı ucu kırıktır. Kandil gövdesinde sırda yoğun dökülmeler vardır. 13. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür.

	
Fotoğraf: 11	Fotoğraf: 12
	
Çizim: 11	Çizim: 12

Katalog No: 7

Müze Envanter No: Konya Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi, Etütlük

Çizim No: 12-13

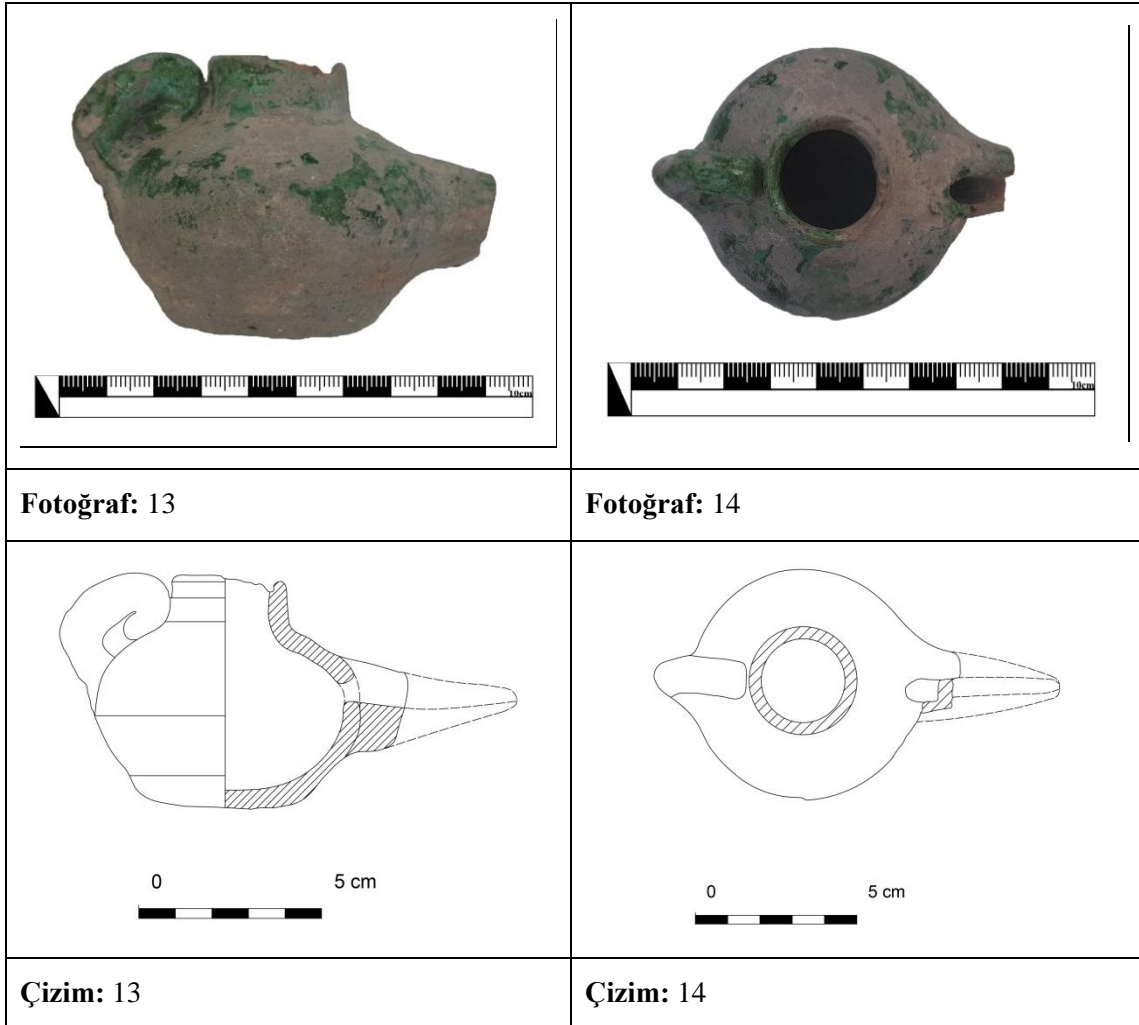
Fotoğraf No: 12-13

Ölçüleri: Uzunluk 8.5, genişlik 6.8, yükseklik 5.3 cm

Form ve Türü: Basık küre gövdeli, tek kulplu

Yapım ve Süsleme Tekniği: Gövdesi çarkta yapılmış, fitil yatağı ve kulp elle şekillendirilmiştir. Bezemesiz olup tek renk sırlıdır.

Tanım: Krem renkli pişmiş topraktan yapılmış kandilin iç ve dış yüzeyi astarlanarak yeşil renkte sırlıdır. Düz dipli, basık küre formuna sahip gövdenin tamamı sırlıdır. Silindirik kısa boyun ağza doğru daralmakta olup, tek kulpludur. Ağızdan bağlanan kulp tek parça olarak applike edilmiş, içi dolu olarak spiral şeklinde kıvrılmıştır. Fitil yatağı Kandil tabanından az da olsa yüksek tutularak yapılmış olup kırıktır. Kandil gövdesinde sırda dökülmeler vardır. 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

SONUÇ

Burada ele alınan yedi kandil örneği Anadolu Selçuklu aydınlatma sisteminin ortaya çıkmasına katkı temin etmektedir. Anadolu Selçuklu dönemine ait özellikle ibadet mekânlarında örnekleri bulunan madeni kandillerden müteşekkil numuneler yanında sivil yaşamda kullanılan nispeten daha küçük ölçülerdeki kandil örnekleri müzelerdeki yerini almış bulunmaktadır. İşte Gevale Kalesi kazıları sırasında ele geçirilen çok sayıdaki kandil buluntularından örneklerini ele almış bulunmaktayız.

Malzeme olarak; kandillerde kullanılan toprak açık kırmızı, krem ve beyaz renktedir. Kullanılan beyaz ve krem seramik çamuru sık dokulu olup, özellikle turkuaz ve şeffaf sırlı kandil örnekleri iyi pişirilmiştir. Açık kırmızı renkli seramik çamuru gözenekli olup kum ve taş parçası katıktır.

Ele aldığımız numuneler teknik bakımdan gövdenin çark; kulp ve fitil deliğinin elle şekillendirildiği tespit edilmiştir. Form olarak; basık elips gövdeli, basık küre gövdeli ve çokgen gövdeli gibi örneklerle karşılaşmıştır. Çokgen gövdeli kandiller, önce çarkta şekillendirilmiş ardından parmakla veya başka bir aletle gövde üzerine baskı uygulanarak çokgen forma dönüştürülmüştür. İncelediğimiz kandiller tek kulplu örneklerden oluşmaktadır. Ağız formları yuvarlak, fitil deliği/fitil yatağı formları ise gövdeye göre daha uzun veya kısa olarak tercih edilmiştir.

Kandillerde tek renk uygulamaları süsleme açısından kâfi görülmektedir. İşte bu noktadan olmak üzere; kandiller toplumsal, dini ve kültürel boyutta anlamlar yüklenmeye çalışılmıştır. Örneğin, Ortaçağ Avrupası'nda imal edilen kandillerin üzerinde genellikle haç işaretine rastlanırken; Selçuklulardaki kandillerde kuş figürlerine hatta Osmanlı Döneminde klasik çini süslemeli kandiller altınla üretilerek Kâbe gibi kutsal yerlere gönderildiği bilinmektedir.²¹

Büyük boyutlu kandillerde fitil yatağının uzun ve ağır olması nedeniyle, fitil yatağının gövdeyle birleştiği kısımda gövde ve fitil yatağı arasında mukavemeti sağlamak amacıyla üretim aşamasında küçük üçgen ve yuvarlak çıkıntılar aplike edilmiştir. Araştırmacılar bunları süsleme olarak kabul etseler de özellikle gövde ve fitil deliği/fitil yatağı birleşim yerlerinde bunların mukavemet sağlanması amacıyla yapıldığı düşünülmektedir (Fotoğraf 15). Küçük boyutlu kandillerde bu uygulama görülmemektedir.

Fotoğraf: 15

²¹ Ensar Kılıç - Sıla Erbaş, “Türk Kültüründe Geleneksel Bir Aydınlatma Aracı: Kandil”, *Bilim ve Kültür* (2013), 1 /117.

Renk bakımından, incelediğimiz kandillerde tek renk uygulamasının hâkimiyeti mevcuttur. Yeşil, turkuaz ve şeffaf renksiz sırların tercih edildiği izlenmektedir. Tek renk sırnın daha belirgin olarak öne çıkması açısından krem veya beyaz astar kullanımı görülür.

Bezeme olarak yukarıda ifade edildiği üzere tek renk uygulama esastır. Bunun dışında diğer teknik ve motif uygulamalarına rastlanılmamıştır. Ayrıca kandil gövdesinin yanlarından bastırılarak çokgen form elde etmek, spiral kulp uygulamaları ve bir örneğin çarkta yapılmış olması, boyun kısmındaki çizgisel hatlar kandiller üzerinde görülebilecek yalın süsleme öğeleridir. Bu uygulamalar yanında herhangi bir süsleme unsuru tespit edilememiştir.

Anadolu'da gerçekleştirilen Harput Kalesi Kazısı,²² Divriği Kalesi Kazısı,²³ Hasankeyf Kazısı,²⁴ Konya Zindan Kale Kazısı,²⁵ Kayseri Keykubadiye Sarayı Kazısı,²⁶ Kubadabad Sarayı Kazısı,²⁷ Alanya Kalesi Kazısı,²⁸ Ayasuluk Tepesi ve Aziz Yuhanna Kilisesi Kazısı,²⁹ gibi Ortaçağ kazılarında bu kandillerin benzerlerine çokça rastlanmıştır.

İncelediğimiz kandillerin benzerlerini Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi'nde³⁰, Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi'nde,³¹ Aksaray Müzesi³² gibi önemli Ortaçağ merkezlerinde de örneklerinin varlığı bilinmektedir.

Sonuç olarak; hamur rengi, tek renk sır, spiral kulp, kaidesizlik, elips ve çokgen gövde formu bakımından incelemeye aldığımız kandiller ile Konya Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi'nde,³³ Konya Koyunoğlu Müzesi'nde,³⁴ Akşehir Taş Medresesi Müzesi'nde,³⁵ yer alan ve başkent Konya'ya ait diğer buluntularla çok yakın benzerlikler ortaya koymaktadır. Bu durum, Anadolu Selçuklu döneminde başkent Konya ve çevresindeki kazılarda elde edilen kandil buluntuları ile bu çalışmada ele alınan kandillerin benzer özellikler göstermesi, kandillerin Konya'da üretilmiş olabileceğini akla getirmektedir.

²² İsmail Aytaç. "Harput İç Kalesi Kazısı 2014 Yılı Arkeolojik Buluntuları", *Journal of Turkish Studies* (2017), 198.

²³ Meryem Acara Eser, "Divriği Kale Kazısı Sırlı Seramik Buluntuları: İlk Sonuçlar ve Yerel Üretim İzleri", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 37/1 (Haziran 2020), 139.

²⁴ Abdüsselam Uluçam, *Hasankeyf Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanı Araştırma, Kazı ve Kurtarma Projesi 2004-2005 Çalışmaları* (Ankara: T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Kalkınma Dairesi Başkanlığı), 151.

²⁵ Zehra Özcan, *Konya Zindankale Kazısı ve Buluntuları. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi*, 2019. 124-133.

²⁶ Ali Baş, "Keykubadiye Sarayı", *Selçuklu Dönemi Saray ve Köşkler*, ed. Mehmet Ali Hacıgökmen vd. (Konya: Selçuklu Belediyesi Yayınları, 2021), 1/340.

²⁷ Muharrem Çeken, "Kubad Abad Sarayı Selçuklu Dönemi Seramik Buluntuları", *Beyşehir Gölü Kıyısında Bir Selçuklu Sitesi: Kubad Abad*, ed. Alptekin Yavaş, Oğuz Koçyiğit (Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2019), 326.

²⁸ Oluş Arık, "Alanya Kalesi 1986 Yılı Kazı Çalışmaları", *Kültür ve Turizm Bakanlığı 9. Kazı Sonuçları Toplantısı* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987), 2/380.

²⁹ Deniz Demir, "Ayasuluk Tepesi ve Aziz Yuhanna Kilisesi Kazılarında Bulunmuş Tek Renk Sırlı Kandiller", *Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi* 8/15 (Ocak 2018) 37.

³⁰ Aylin Dönmez, *Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonundaki Seramik Eserler*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, 2010, 40-42.

³¹ Tuğba Bağbaşı, "Kayseri Arkeoloji Müzesi ve Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesindeki Selçuklu Dönemi Seramik Kandiller", *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (2020), 422-424.

³² Aykaç, *Türkiye Müzelerindeki İslami Dönem Seramik Kandiller*, 46-62.

³³ Aykaç, *Konya Karatay Müzesindeki Anadolu Selçuklu Dönemi Seramik Kandiller*, 25.

³⁴ Rüstem Bozer - Muharrem Çeken, "Konya Koyunoğlu Müzesi", *Anadolu Selçuklu Çağı Mirası Müzeler* (Ankara: Selçuklu Belediyesi Yayınları, 2016), 2/ 348.

³⁵ Sevinç Gök Gürhan, *Akşehir Taş Medresesi Müzesindeki Türk Dönemi Seramikleri* (İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilemler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007), 50-54.

Author Contributions / Yazarların Katkısı: This article is a work with two-authors. The contribution of the aforementioned authors to the preparation of the article is equal. / Bu makale, iki yazarlı bir eserdir. Makalenin hazırlanmasına söz konusu yazarların katkısı eşittir.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The author declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

KAYNAKÇA

- Anonim. “Kandil” *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*. 12/6302. İstanbul: İnterpress Basın ve Yayıncılık, 1986.
- Arık, M. Oluş. “Alanya Kalesi 1986 Yılı Kazı Çalışmaları”, *Kültür ve Turizm Bakanlığı 9. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2/380, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- Atçeken, Zeki. *Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998.
- Atyaç, İsmail. “Harput İç Kalesi Kazısı 2014 Yılı Arkeolojik Buluntuları”, *Journal of Turkish Studies*. 12/1. Ankara: 2017.
- Aygör, Erkan. “Konya Gevale Kalesi Kazılarında Bulunan Ok Uçlarının Değerlendirilmesi”. *MASROP E-Dergi 11* (Nisan 2017) 7-24. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/masrop/issue/49584/635368>
- Aykaç, Razan. *Konya Karatay Müzesindeki Anadolu Selçuklu Dönemi Seramik Kandiller*. Konya: Palet Yayınları, 2017.
- Aykaç, Razan. *Türkiye Müzelerindeki İslami Dönem Seramik Kandiller*. İstanbul: Ege Yayınları, 2021.
- Bağbaşı, Tuğba. “Kayseri Arkeoloji Müzesi ve Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesindeki Selçuklu Dönemi Seramik Kandiller”, *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2020), 416-439. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mecmua/issue/57008/777750>
- Bailey, D. M. *A Catalogue of the Lamps in the British Museum*. London, 1975.
- Barrett, Deirdre Grace. *The Ceramic Oil Lamp as an Indicator of Cultural Change within Nabataean Society in Petra and its Environs circa CE 106*. USA: 2008.
- Baş, Ali. “Keykubadiye Sarayı”, *Selçuklu Dönemi Saray ve Köşkler*, ed. Mehmet Ali Hacıgökmen, vd. 1/340. Konya: Selçuklu Belediyesi Yayınları, 2021.
- Bozer, Rüstem - Çeken, Muharrem. “Konya Koyunoğlu Müzesi”, *Anadolu Selçuklu Çağı Mirası Müzeler*. 2. Ankara: Selçuklu Belediyesi Yayınları, 2016.
- Bozkurt, Nebi. “Kandil”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/299-300. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Çaycı, Ahmet - Şimşir Zekeriya. “Gevale Kalesi 2013-2014 Kazı Buluntuları”, *Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 37. Kazı Sonuçları Toplantısı*. ed. Adil Özme. 3/540-544. Erzurum: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2015.
- Çeken, Muharrem. “Kubad Abad Sarayı Selçuklu Dönemi Seramik Buluntuları”. *Beyşehir Gölü Kıyısında Bir Selçuklu Sitesi: Kubad Abad*. ed. Alptekin Yavaş, Oğuz Koçyiğit. 326. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2019.
- Çokay, Sedef. *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*. İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 2000.
- Demir, Deniz, “Ayasuluk Tepesi ve Aziz Yuhanna Kilisesi Kazılarında Bulunmuş Tek Renk Sırlı Kandiller”, *Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8/15 (Ocak 2018) 33-55.
- Dönmez, Aylin. *Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonundaki Seramik Eserler*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, 2010.
- Ermiş, Gülistan. *Gevale Kalesi Kazılarında Bulunan İslami Dönem Sikkeleri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, Konya, 2019.
- Eser, Meryem Acara. “Divriği Kale Kazısı Sırlı Seramik Buluntuları: İlk Sonuçlar ve Yerel Üretim İzleri”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 37/1 (Haziran 2020), 136-153. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1172422>
- Gürhan, Sevinç Gök. *Akşehir Taş Medresesi Müzesindeki Türk Dönemi Seramikleri*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilemler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.
- İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâ'iyefi'l-Umûri'l-Alâ'ie (Selçuknâme)*, çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014.

- Kılıç, Ensar-Erbaş, Sıla. “Türk Kültüründe Geleneksel Bir Aydınlatma Aracı: Kandil”. *Bilim ve Kültür*. 1/117. 2013.
- Konyalı, İ. Hakkı. *Abide ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*. Konya: Memleket Gazetesi Yayınları, 2007.
- Özdeniz, Hasan Hüseyin. *Gevale Kalesi Kazılarında Bulunan Ortaçağ Seramikleri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, 2019.
- Özdeniz, Hasan Hüseyin - Şimşir, Zekeriya. “Gevale Kalesi Kazılarında Ortaya Çıkartılan Seramiklerde Kap Formları”, *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA)*,5 (2020), 59-76.
- Özönder, Hasan. *Dünden Bugüne Konya*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2005.
- Sarıköse, Barış. *Sille Bin Yıllık Birliktelik, Tarihçesi ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları 2009.
- Sosyal, M. “Kandil”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. 2/940-941. İstanbul: Yem Yayınları, 1997.
- Şen, Ahmet. “Konya Gevale Kalesi Kazılarında Bulunan Taş Güller (2013-2016)”, *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 4. ed. Ahmet Çaycı. 189-224. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2019. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sema/issue/51100/656580>
- Uluçam, Abdüsselam. *Hasankeyf Tarihi Ve Arkeolojik Sit Alanı Araştırma, Kazı Ve Kurtarma Projesi 2004-2005 Çalışmaları*, Ankara: T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Kalkınma Dairesi Başkanlığı.
- Yavuzylmaz, Ahmet. “Gevale Kalesi Cam Bilezik Buluntuları”. *20. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*. ed. Ela Taş. 149-61. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Yayla, Sercan. *Takkeli Dağda Bulunan Kaya Mezarları*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, 2018.
- Zehra Özcan, *Konya Zindankale Kazısı ve Buluntuları*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, 2019.